

ELEKTRON PULLARNI HUQUQIY INTEGRATSIYA QILISH TAMOYILLARI VA
MEXANIZMLARI

Yoqubjonova Maxfuza Voxidjon qizi

*Jizzax shahar adliya bo'limi yuridik xizmat ko'rsatish markazi
bosh yuriskonsulti*

Annotatsiya: *Ushbu maqola tez sur'atlar bilan rivojlanib borayotgan iqtisodiyot sharoitida elektron pullar bilan ishlash tizimini shakllantirish va huquqiy jihatdan tartibga solish samaradorligini oshirish bo'yicha ishlab chiqilgan qonun hujjatlari va normativ huquqiy hujjatlarni amaliyotga tatbiqini takomillashtirish kabi masalalarni tahlil etishga bag'ishlangan.*

Kalit so'zlar: *elektron pullar, kriptovalyuta, emitent, huquqiy tartibga solish, huquqiy ta'minot, iqtisodiy takomillashtirish, huquqiy tartibga solish.*

Elektron pullar - bu banknotalar va tanga o'rnini bosadigan bir qator shifrlangan belgilar to'plami. To'lov va jamg'arma vositasi sifatida elektron pul bu pul ekvivalenti qiymatining miqdoriy ifodasi to'g'risida ma'lumotdir. Ushbu ma'lumotlar elektron pul foydalanuvchisiga tegishli bo'lgan maxsus qurilmada elektron shaklda saqlanadi. Elektron pulga egalik qiluvchi shaxs undan operatsiyalarni amalga oshirishda va tovar yoki xizmatlar uchun to'lovlarni amalga oshirishda foydalanganligi sababli, elektron qurilmada saqlanadigan ularning pul qiymati to'g'risida ma'lumotlar o'zgaradi.

Yevropa Ittifoqi qonunchiligi nafaqat jamoat munosabatlarining an'anaviy obyektlarini tartibga soladi, balki so'nggi yillarda yuqori texnologiyalarning jadal rivojlanishi bilan bog'liq ravishda paydo bo'lgan huquqning so'nggi sohalarini tobora ko'proq qamrab oladi.

Depozit yoki kredit kartalar kabi taniqli bank mahsulotlaridan elektron pullarning o'ziga xos xususiyati shundaki, elektron pullardan foydalanishda elektron pullarga egalik qilgan shaxsning bank hisobvarag'idan foydalanilmaydi. Iste'molchi o'zining bank hisob raqamidan pul sarflamasdan elektron pullardan foydalanadi.

Bugungi kunda barcha elektron to'lov tizimlarini, shu jumladan elektron pullarni yaratish va kriptografik himoyasi dasturchilar oldida turgan eng dolzarb va murakkab muammolardan biri hisoblanadi.

Iqtisodiy nuqtai nazardan, elektron pullar XIX asrda mavjud bo'lgan "xususiy" pullarga o'xshaydi. Ular pulning ayirboshlash va to'plash kabi asosiy funksiyalarini amalga oshirishga imkon beradi va ulardan foydalangan holda moliyaviy operatsiyalarni bir zumda amalga oshirish hisob-kitob tizimini sezilarli darajada tezlashtiradi va soddalashtiradi.

Elektron pullarning aksariyati bitta yopiq tizimda yopiq muomalada bo'lishi, shuningdek ulardan faqat bir marta foydalanish imkoniyati bilan ajralib turadi, ya'ni. tovarlari yoki xizmatlari uchun elektron pul bilan to'langan shaxs ularni qayta ishlata olmaydi, lekin ularni elektron pul chiqargan shaxsdan yangi elektron pulga yoki "oddiy" pulga o'tkazishi shart. E'tibor bering, kriptografiya rivojlanishining so'nggi tendentsiyalari bosqichma-bosqich elektron pullardan foydalanish sxemalarini interenetratsiyasiga o'tishga

imkon beradi (ya'ni ularni bir nechta to'lov tizimlarida ishlatish imkoniyati), shuningdek elektron pul. Bularning barchasi elektron pulni yanada global qilish imkoniyatini beradi.

Ayni paytda G'arbiy Yevropa va Qo'shma Shtatlarda muomalada bo'lgan elektron pul hajmi juda ahamiyatsiz. Shunday qilib, yevroga o'tgan Yevropa Ittifoqiga a'zo davlatlar hududida 2000 yil iyul oyi oxirida elektron pullarning umumiy hajmi atigi 140 million evroni tashkil etdi, ya'ni. Muomaladagi naqd pul hajmining 0,04%.³³ Boshqa tomondan, agar 1994 yilda bir xil hududda elektron pul umuman bo'lmaganligini hisobga olsak, bu ko'rsatkich unchalik katta emas.

Yuqori texnologiyalarning jadal rivojlanishi tufayli dunyoning eng rivojlangan mamlakatlari bunday hodisalarning paydo bo'lishiga tezda javob berishga majbur. Ushbu masalada eng faol pozitsiyani Yevropa Ittifoqi egallaydi.

Elektron pullarning yangiligi tufayli, so'nggi yillarda Yevropa Parlamenti va Kengashi tomonidan elektron pullardan foydalanishni tartibga soluvchi Hamjamiyat qoidalari qabul qilindi va dunyoda rivojlanish uchun qonunchilik bazasini yaratishga qaratilgan birinchi urinishlardandir. elektron pul.

Shuning uchun hamjamiyat to'g'risidagi qonunning elektron pullardan foydalanishni tartibga solish bo'yicha tajribasi eng yaqin e'tibor va tahlilga loyiqdir. Bu sizga elektron pul muomalasini huquqiy tartibga solish variantlaridan birini ko'rishga imkon beradi va kelajakda Rossiya muqarrar ravishda bizning mamlakatimizda paydo bo'lgan elektron pullarni tartibga solish zarurati tug'ilganda, eng yaxshisini hisobga olgan holda edi.

Elektron pullar qonuniy ahamiyatga ega bo'lgan ma'lumot va raqamli impulslarni aks ettiradi va shuning uchun yuqoridagi kamchiliklarning ko'pchiligi elektorn pullarda uchramaydi. O'zingiz bilganingizdek, elektron shaklda amalga oshirilgan hisob-kitoblarning asosiy qiymati ahamiyatsiz, muhimi tizimdagi holat.

Ta'kidlash joizki, yetakchi kompyuter korporatsiyalari - dasturiy ta'minot tizimlarini ishlab chiquvchilar tomonidan elektron pullar uchun eksperimental tizimlar va standartlarni yaratish bo'yicha ishlar banklar va bank bo'lmagan moliyaviy guruhlar bilan yaqin hamkorlikda amalga oshirildi.

O'zbekiston Respublikasida hozirgi kunga kelib elektron pullar muomalasi jadal sur'atlar bilan rivojlanib borishi bilan bir qatorda jarayon bilan bog'liq huquqiy holatda ham o'zgarishlar sodir bo'lib bormoqda. Xususan, 2019 yil 1 noyabrda №578 son bilan qabul qilingan "To'lovlar va to'lov tizimlari to'g'risida" gi Qonunining qabul qilinishi elektron pullar muomalasini, jumladan, elektron pullarni chiqarish, foydalanish va ularni qoplash bo'yicha amalga oshiriladigan faoliyatning huquqiy asosini yaratib berdi³⁴. Ammo, qabul qilingan joriy qonun amaliyotda elektron pullar bilan bog'liq muomala jarayonining oqsoq holatlarni kutilgan darajada samara erishishini ta'minlay olmadi. Negaki, joriy qonunda elektron pullar bilan holatlar umumiy tarzda keltirib o'tilgan, xolbuki jahon amaliyotida elektron pullarning rivojlanib borishini inobatga olgan holda, aynan elektron pullar bilan bog'liq holatlarni takomillashtirish va nazoratini ta'minlashga jiddiy e'tibor qaratilib, sohaga oid huquqiy hujjatlar amaliyotga tatbiq etilgan. Shuni hisobga olgan holda,

³³ Issues arising from the emergence of electronic money. / European Central Bank Monthly Bulletin. November

³⁴ <https://www.lex.uz>

mamlakatimizda ham aynan elektron pullar bilan bog'liq jarayonlarni huquqiy ta'minlash va holatni chuqurroq takomillashtirish yuzasidan O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki boshqaruvining 2020 yil 29 apreldagi "O'zbekiston Respublikasi hududida elektron pullarning chiqarilishi va muomalada bo'lishi qoidalari to'g'risida" gi №3231 sonli qarori "To'lovlar va to'lov tizimlari to'g'risida" gi Qonunni yanada takomillashtirish va albatta dunyo miqyosida rivojlanib borayotgan elektron pullar tiziminining tashkil etilishidan tortib tizimda elektron pullarning xavfsizligini ta'minlanishi va risklarni boshqarilishigacha bo'lgan barcha holatlarni nazarda tutgan holda ishlab chiqildi.

Darhaqiqat, elektron pul tizimini huquqiy ta'minotini mukammallashtirish bilan mamlakatda amalga oshiriladigan iqtisodiy jarayonlarni rivojlanishiga va chet davlatlar bilan moliyaviy aloqalarning takomillashuviga xizmat qiladi. Qo'shimcha tarzda shuni ta'kidlashimiz lozimki, elektron pullar tizimini huquqiy tartibga solish va amaliyotdagi uchraydigan muammolarni bartaraf etish bilan jamiyatda fuqarolarning ortiqcha ovoragarchiliklari kamayadi va albatta mamlakatda mehnat unumiga ma'lum ma'noda erishiladi. Elektron pul hodisasi ham iqtisodiy, ham nazariy-huquqiy nuqtai nazardan qiziqish uyg'otadi va huquqiy tartibga solish me'yorlari (ayniqsa operatorlar - emitentlarga nisbatan) jiddiy takomillashtirishni talab qiladi, masalan, yopiq elektron tizim egalarining asosiy kontragenti bo'lgan emitentning o'zi alohida toifada ajratilmagan va ular uchun alohida tartibga solish qoidalari shakllanmagan bo'lsa-da, Yevropa Ittifoqi davlatlarining aksariyat ED operatorlari asosan transport kompaniyalari, mehmonxonalar tarmoqlari, restoranlar, ko'ngilochar bog'lar tashkilotning aynan shu tamoyilini afzal ko'rishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining "To'lovlar va to'lov tizimlari to'g'risida" gi 2019-yil 1 noyabrdagi O'RQ-578-sonli Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida" gi 2017-yil 7 fevraldagi PF-4947-sonli Farmoni.
3. Юров А.В. Наличные деньги и электронные средства платежа: оценка перспектив [Текст]/ Деньги и кредит. 2007. № 7.
4. Рачинский К.Л. Автореферат: Эмиссия и обращение электронных денег: российский и зарубежный опыт финансово-правового регулирования. М., 2012. С. 7.
5. <http://www.lex.uz> – O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi sayti.
6. <http://www.paysyscenter.ru> – Montex to'lov tizimi